

QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQRISH KORXONALARINING BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Nizamov Komil Burxonitdinovich

*Toshkent kimyo xalqaro universiteti Namangan filiali Iqtisodiyot fakultiteti,
Mester of Buzness Administrasion MBA mutaxassisligi magistranti*

Annotatsiya: Mazkur maqolada qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarining boshqaruv samaradorligini oshirish masalalariga bag'ishlangan. Qurilish sohasi iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, uning barqaror rivojlanishi innovatsion yondashuvlar, resurslardan samarali foydalanish va boshqaruv tizimining takomillashtirilishiga bog'liq. Tadqiqotda korxonalarining boshqaruv samaradorligini oshirishda strategik rejalashtirish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, sifat menejmenti tizimini joriy etish hamda ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish muhimligi tahlil qilinadi. Shuningdek, samaradorlikni oshirishning asosiy omillari sifatida raqobatbardoshlikni ta'minlash, innovatsion texnologiyalardan foydalanish va mehnat unumdorligini oshirish kabi jihatlar ko'rib chiqiladi. Maqola natijalari qurilish materiallari ishlab chiqaruvchi korxonalar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga, ularning boshqaruv tizimini takomillashtirishga hamda iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Kirish so'zlar: Boshqaruv samaradorligi, Qurilish materiallari sanoati, Strategik rejalashtirish, Innovatsion boshqaruv, Avtomatlashtirish, Ishlab chiqarish samaradorligi, Raqamli transformatsiya.

Abstract: This article is devoted to the issues of improving the management efficiency of building materials production enterprises. The construction industry is one of the important sectors of the economy, and its sustainable development depends on innovative approaches, efficient use of resources and improvement of the management system. The study analyzes the importance of strategic planning, the use of modern information technologies, the implementation of a quality management system and the optimization of production processes in improving the management efficiency of enterprises. Also, aspects such as ensuring competitiveness, the use of innovative technologies and increasing labor productivity are considered as the main factors for increasing efficiency. The results of the article serve to develop practical

recommendations for building materials production enterprises, improve their management system and increase economic efficiency.

Keywords: Management efficiency, Building materials industry, Strategic planning, Innovative management, Automation, Production efficiency, Digital transformation.

Аннотация: Данная статья посвящена вопросам повышения эффективности управления предприятиями по производству строительных материалов. Строительная отрасль является одной из важных отраслей экономики, и ее устойчивое развитие зависит от инновационных подходов, эффективного использования ресурсов и совершенствования системы управления. В исследовании анализируется значение стратегического планирования, использования современных информационных технологий, внедрения системы менеджмента качества и оптимизации производственных процессов в повышении эффективности управления предприятиями. Также в качестве основных факторов повышения эффективности рассматриваются такие аспекты, как обеспечение конкурентоспособности, использование инновационных технологий и повышение производительности труда. Результаты статьи служат разработке практических рекомендаций для предприятий, производящих строительные материалы, по совершенствованию их системы управления, повышению экономической эффективности.

Ключевые слова: Эффективность управления, Промышленность строительных материалов, Стратегическое планирование, Инновационный менеджмент, Автоматизация, Эффективность производства, Цифровая трансформация.

Kirish

Bugungi kunda qurilish materiallari sanoati mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi, infratuzilma loyihalarining kengayishi va aholi sonining o'sishi natijasida uning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Mazkur tarmoq nafaqat qurilish industriyasini zaruriy materiallar bilan ta'minlaydi, balki iqtisodiy o'sish, yangi ish o'rinlarini yaratish va investitsiyalarni jalb etish nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarining samarali boshqaruvi ularning raqobatbardoshligini oshirish, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish hamda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda hal qiluvchi omil

hisoblanadi. Boshqaruv samaradorligini oshirish zamonaviy menejment usullaridan foydalanish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish orqali amalga oshirilishi mumkin. Raqobat muhiti tobora kuchayib borayotgan sharoitda korxonalar o'z faoliyatlarini takomillashtirish, operatsion xarajatlarni kamaytirish va ishlab chiqarish sifatini oshirishga doimiy e'tibor qaratishlari zarur. Ayniqsa, raqamli transformatsiya jarayonlari va ilg'or boshqaruv tizimlarini joriy etish orqali samaradorlikni sezilarli darajada oshirish mumkin. Mazkur maqolada qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarining boshqaruv tizimini samarali tashkil etish masalalariga bag'ishlanib, ularning raqobatbardoshligini oshirish, innovatsion yondashuvlar orqali ishlab chiqarish samaradorligini kuchaytirish hamda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash usullarini tahlil qilishni maqsad qilgan. Tadqiqot natijalari ushbu sohada faoliyat yuritayotgan korxonalar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga va ularning rivojlanish strategiyalarini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metod

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarning faoliyati mahsulot turlari bo'yicha talabni qondirishga va iste'molchilarning talablarini inobatga olishga qaratilgan ishlab chiqarishni tashkil etishning muhim vazifalaridan biri – o'z ishlab chiqarish imkoniyatlari darajasini aniqlashdir. Omillarni o'rganish va ularning ishlab chiqarish quvvatidan foydalanish samaradorligiga ta'sirini baholash ishlab chiqarish quvvatidan foydalanishning kompleks darajasini aniqlash hamda ishlab chiqarishni tashkil etishni takomillashtirish zahiralarini aniqlash va tahlil qilish mexanizmini yaratish imkonini beradi. Ishlab chiqarishning uch tarkibiy qismi – mahsulot, xodimlarning mehnatini tashkil etish, texnika va texnologiyani doimo va bir vaqtning o'zida takomillashtirish ishlab chiqarish tezroq va samaraliroq rivojlanishiga erishish imkonini beradi. Ta'kidlash lozimki, ishlab chiqarish tizimi ishlab chiqarish resurslari to'g'ri uyg'unlashtirilishini va ulardan oqilona foydalanishni ta'minlashi zarur, ya'ni ishlab chiqarish shunday tashkil etilishi kerakki, korxona ixtiyoridagi ishlab chiqarish quvvatlarining barcha elementlaridan samarali foydalanish uchun kerakli barcha ichki shart-sharoitlar yaratilishi ta'minlanishi zarur. Dastgohning umumiy samaradorligi ko'rsatkichi – integratsiyalangan ko'rsatkich bo'lib, uchta mezon bo'yicha baholanadi: mavjudlik (Availability, A), unumdorlik (Performance, P), sifat (Quality, Q). Vaqtdan foydalanish darajasi. Mazkur mezon rejadan tashqari to'xtashlar: dastgohning buzilishi va ishdan chiqishi, xom ashyo yoki omborda joy yo'qligi tufayli to'xtab qolish ko'lamini aniqlash imkonini beradi. Mezon rejadagi ish vaqtiga nisbatan dastgohdan foydalanish mumkin bo'lgan vaqtni ifodalaydi. Unumdorlik. Bu mezon dastgohning ishlash tezligi, masalan, mashina eskirganligi, sifatsiz materiallardan foydalanish,

operatorning unumsiz xatti-harakatlari tufayli pasayishi samaradorlikka qanday ta'sir qilishini aks ettiradi.

Korxonalarni boshqarish tizimi funktsiyalari Menejmentning bo'linishi va ixtisoslashuvi va uning faoliyati tashkilot tomonidan korxonalarni boshqarish funktsiyalari deb nomlanadi. Uzoq muddatli printsip asosida boshqaruvning asosiy va o'ziga xos funktsiyalari ajratiladi. Asosiy (ular ham doimiy) funktsiyalar - rejalashtirish, tashkil etish, motivatsiya va nazorat. Rejalashtirish iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollarini aniqlashga, uning kelajakdagi holatini bashorat qilishga va natijada olingan rasmda korxona rolini aniqlashga qaratilgan. Olingan natijalar asosida keyingi harakatlar rejasi tuziladi. Rejalashtirish bir necha ketma-ket bosqichlarni o'z ichiga oladi: kontsepsiya (nazariy asos, g'oya), prognoz (ilmiy asoslash yordamida biznes imkoniyatlarini bashorat qilish), dastur (amalga oshirish uchun zarur bo'lgan resurslarni hisoblash bilan keyingi faoliyatni yakuniy shakllantirish). Tashkilot etakchilikni shakllantirishga, nazorat qilinadigan va boshqariladigan tizimlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solishga qaratilgan bo'lib, u menejrlarning aniq tizimini yaratishi va ularning muvaffaqiyatli o'zaro ta'sirini ta'minlashi tufayli boshqa barcha funktsiyalar samaradorligini oshiradi. Motivatsiya jamoaga qo'yilgan vazifalarni bajarishda yordam beradigan sabablarni topishga yordam beradi, ularni ta'minlaydi, shu bilan samarali faoliyatni rag'batlantiradi.

Nazorat - tekshirish uchun kuzatish o'tkazadigan yakuniy bosqich. Ushbu funktsiyaning asosiy vazifasi ishlab chiqarilgan strategiyani tuzatishdir. Nazorat tartibga solish ko'rsatkichlarini o'rnatadi, so'ngra ularni o'lchaydi va tahlil qiladi, so'ngra ushbu ko'rsatkichlarni yaxshilashga yordam beradigan harakatlarni aniqlaydi. Tavsiyalar boshqacha bo'lishi mumkin: maqsadlarni qayta ko'rib chiqish, vazifalarni qayta taqsimlash, xodimlarni jalb qilish, korxona boshqaruvini tashkil qilishni takomillashtirish. Maxsus funktsiyalar ma'lum bir faoliyat sohasiga ta'sir qiladi va boshqaruv tuzilmasining ajratilishi bilan bog'liq. Funktsiyaning ob'ekti alohida bog'lanishdir, masalan marketing, savdo bo'limi, ma'muriyat tizimi. Ular odatda qisqa muddatli va nazorat bosqichida qoniqarsiz natijalarni ko'rsatadigan sohaga e'tibor berishadi.

Korxonalarni boshqarish tuzilmalari Muvaffaqiyatli bajarish uchun turli xil vakolatlarni talab qiladigan aniqlangan funktsiyalar asosida bitta shaxsni, bo'limni yoki menejerlar bo'limini ifodalaydigan rahbariyat tarkibi shakllantiriladi. Korxonalarni boshqarish tizimini tashkil qilish eng maqbul variantni tanlashni nazarda tutadi. Kerakli vakolatlar doirasidan kelib chiqib, oltita boshqaruv tuzilmasi ajratiladi: Lineer. Bunday tuzilishda boshqaruvni amalga oshirish xo'jayindan ierarxiyada bo'ysunuvchiga qadar davom etadi. Muhim nuance - buyurtmalar faqat bitta kishidan

keladi. Bitta menejer uchun maqbul ishchilar sonini tanlash juda muhim, ish samaradorligi bunga bog'liq bo'ladi. Bunday tizim o'zining kamchiliklariga ega, masalan, qarorlarni qabul qilishning murakkab jarayoni - har qanday harakatlar uchun ma'qullash uchun bo'ysunuvchi barcha yuqori darajadagi ierarxiyalar bilan bog'lanishlari kerak, natijada hatto eng muhim masalalarga nisbatan sekin reaksiya paydo bo'ladi, bunga qo'shimcha ravishda korruptsiya va kanca ham rivojlanib bormoqda. Funktsional. Korxonani boshqarishni bunday tashkil qilishda bir nechta bo'limlarga xos bo'lgan funktsiyalar bitta bo'limga yoki bir nechta boshliqlarning buyruqlarini bajaruvchi shaxsga beriladi. Tuzilmaning afzalligi - bu ijrochi ishining takrorlanishini to'liq yo'q qilish, kamchilik - bu buyruqlar birligining etishmasligi, bu murakkablik oshgani sayin ish jarayonini sekinlashtirishi mumkin.

Lineer funktsional, Ushbu tuzilma ikkitasini birlashtiradi: malakali mutaxassislar tomonidan echimlar ishlab chiqiladi, undan so'ng buyruqlar ierarxiya bo'yicha beriladi. Maqsadli dasturiy ta'minot. Korxonada mehnatni tashkil qilishni ushbu boshqarish bilan har bir alohida loyihaning rahbarlari ajratiladi, shundan so'ng ular kompaniyaning individual maqsadlariga erishishga qaratilgan buyruqlar berishadi. Menejer direktor yoki uning o'rinbosaridan topshiriq oladi, shu bilan birga unga bo'ysunuvchi xodimlar kiradi. Vaqt o'tishi bilan ushbu bo'limlar ko'pincha mustaqil ichki firmalarga aylantirilmoqda. Matritsa. Bunday tuzilma darhol chiziqli, maqsadga yo'naltirilgan va funktsional tashkilotni birlashtiradi. Bo'lim tuzilishi mahsulot va mintaqaviy tamoyillarni birlashtiradi. Bu erda asosiy qismlar ma'lum mustaqillik bilan ta'minlangan, bir-birlari bilan shartnomaviy munosabatlarga kirishadigan va foyda bilan mustaqil ravishda moliyalashtiriladigan bo'limlar bo'ladi. Shu bilan birga, menejment uzoq muddatli qarorlar qabul qiladi. Korxonani boshqarish tuzilmasini tashkil etish umuman firma faoliyatiga ta'sir ko'rsatadigan ayrim ijtimoiy qonunlardan tanlanishi kerak. Ushbu qonunlarga quyidagilar kiradi: Ishlab chiqarishning texnik tomoni mohiyatini ochib beradigan texnik-iqtisodiy qonun insonning texnika va tabiatga bo'lgan munosabatini aks ettiradi. Ayrim sinflar o'rtasidagi munosabatlarning mohiyatini ko'rsatadigan ijtimoiy va ijtimoiy-iqtisodiy qonunlar. Huquqiy. Kompaniyadagi xodimlar va butun bo'limlar o'rtasidagi munosabatlarning mohiyatini, ularning o'zaro ta'sirini ko'rsatadigan ijtimoiy-psixologik qonunlar.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarining boshqaruv samaradorligini oshirish uchun quyidagi muhim jihatlar aniqlangan:

Innovatsion yondashuvlar va texnologiyalarni joriy etish – raqamli transformatsiya va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlaridan foydalanish korxonalarning samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Xususan, ishlab

chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, xarajatlarni kamaytirish va mahsulot sifatini yaxshilash orqali raqobatbardoshlik oshiriladi.

Strategik boshqaruv va rejalashtirishning ahamiyati – korxonalar o'z faoliyatini uzoq muddatli strategik maqsadlar asosida rejalashtirishi, bozor sharoitlariga tez moslashishi va resurslardan samarali foydalanishi lozim. Bu esa korxonalarning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Sifat menejmenti tizimlarini rivojlantirish – zamonaviy sifat standartlariga mos keladigan mahsulotlar ishlab chiqarish orqali iste'molchilar ishonchini qozonish va ichki hamda tashqi bozorda mustahkam o'rin egallash mumkin.

Mehnat unumdorligini oshirish – samarali boshqaruv tizimi orqali ishchilar malakasini oshirish, mehnat sharoitlarini yaxshilash va jamoaviy ishlashni rivojlantirish orqali ishlab chiqarish ko'rsatkichlari yaxshilanadi.

Moliyaviy va moddiy resurslardan samarali foydalanish – korxonalar xarajatlarni optimallashtirish va investitsiyalarni to'g'ri yo'naltirish orqali iqtisodiy samaradorlikka erishishlari mumkin. Ushbu natijalar asosida qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalariga zamonaviy menejment tizimlarini joriy etish, innovatsion texnologiyalardan keng foydalanish va strategik rivojlanish yo'nalishlarini belgilash tavsiya etiladi. Bu esa nafaqat korxonalarning iqtisodiy samaradorligini oshirishga, balki butun qurilish sanoatining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarining boshqaruv samaradorligini oshirish bozor talablariga mos ravishda zamonaviy menejment tizimlarini joriy etish, innovatsion texnologiyalarni qo'llash va resurslardan oqilona foydalanishga bog'liq. Korxonalarning raqobatbardoshligini oshirish uchun strategik rejalashtirish, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va sifat menejmenti tizimlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida quyidagi asosiy natijalarga erishildi:

Boshqaruv samaradorligini oshirish omillari aniqlandi – zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish, operatsion jarayonlarni optimallashtirish va innovatsion yondashuvlar orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish muhimligi tasdiqlandi.

Korxonalarning raqobatbardoshligini ta'minlash yo'nalishlari belgilandi – mahsulot sifati va tannarxini boshqarish, bozordagi o'zgarishlarga tezkor moslashish va ishlab chiqarish jarayonlarini diversifikatsiya qilish zarurligi qayd etildi.

Amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi – samarali boshqaruv tizimini shakllantirish uchun strategik menejment yondashuvlaridan foydalanish, mehnat unumdorligini oshirish hamda moliyaviy va moddiy resurslardan samarali foydalanish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi. Umuman olganda, qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarining barqaror rivojlanishini ta'minlash va ularning boshqaruv samaradorligini oshirish uchun innovatsion yondashuvlardan foydalanish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va boshqaruv tizimini doimiy ravishda takomillashtirish lozim. Ushbu tadqiqot natijalari soha vakillari va tadqiqotchilar uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, kelgusida yanada chuqur ilmiy izlanishlar olib borishga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Iqtisodiy ta'limning o'qitish texnologiyalari G` Akademik S.S. G`ulomov taxriri ostida mualliflar jamoasi. - T.: TGEU, 2005.
2. Kudratov E.O` Korxonaning ishlab chiqarish fondlari samaradorligini oshirish yo'llari («Fayz» ochiq xissadorlik Xolding kompaniyasi misolida). Toshkent, TDIU, BMI, 2004.
3. Salimov B.T., Mustafakulov Sh.I. Mikroiqtisodiyot: masalalar, naunalar, topshiriqlar, testlar. - T.: «Gi Print», 2010.-244 b.
4. "Qurilish materiallari ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish asoslari" O'.S. Sirojiddinov, 2021